

Webrecensie BMGN 126:1 (2011)

Beld, T.A.M. van den, *'Katholieke jongens uit den beschaafden stand'. Het Jezuieteninternaat te Katwijk aan den Rijn, Den Haag en Zeist (1831-1960) en katholiek Nederland* (Dissertatie Nijmegen 2009; Nijmegen: Valkhof Pers, 2009, 410 blz., ISBN 978 90 5625 298 4).

In het boek *Katholieke jongens uit den beschaafden stand* onderzoekt auteur Tom van den Beld de bijdrage van het jezuïeteninternaat 'Katwijk' aan de bewustwording en emancipatie van de Nederlandse katholieken vanaf het begin van de oprichting van het internaat, in 1831, tot en met het jaar 1960. Dat heeft de auteur proberen te onderzoeken door middel van een onderzoek naar de opvoeding en de vorming die het instituut aan de jongens bood, en door middel van een prosopografisch onderzoek naar de schoolbevolking.

De auteur plaatst de naam van het instituut consequent tussen aanhalingstekens. 'Katwijk' is een begrip, veel meer dan de officiële naam van het internaat: Sint Willibrordus College. 'Katwijk' werd gesticht te Katwijk aan den Rijn om te voorzien in de behoefte van katholieke ouders 'uit den beschaafden stand' aan middelbaar of 'hogere' onderwijs voor hun zonen. Voorheen waren zij aangewezen op instituten in het buitenland, wat kostbaar en onpraktisch was. Het internaat werd in 1842 door de jezuïeten overgenomen en verhuisde in 1928 naar Den Haag waar het de naam 'Huize Katwijk' kreeg. Na de Tweede Wereldoorlog tot aan zijn opheffing in 1982 vond het internaat onder de benaming 'Katwijk De Breul' een onderkomen in Zeist. Dit betekent dat de auteur de laatste twintig jaar in het bestaan van het instituut onbesproken laat. Een verklaring hiervoor is dat het instituut in de jaren 1960 door toedoen van de secularisering en geloofsafval haar functie van katholieke eliteopleiding verloor.

Het boek heeft tal van sterke punten. Het is geschreven in een heldere, aangename stijl en is met onder meer een namenregister en een becommentarieerd bronnenoverzicht erg volledig en verzorgd te noemen. Ook de verklarende woordenlijst, met onder meer aandacht voor Latijnse termen, is handig, al is het jammer dat de auteur het tegelijk, 'omwille van het effect' (37), overbodig vindt om lange Latijnse citaten te vertalen. Doordat het college 150 jaar heeft bestaan, langer dan enig ander jezuïetencollege in Nederland, heeft 'Katwijk' een uitgebreid archief. De auteur citeert veelvuldig uit archiefstukken van het internaat (dagboeken, verslagen van

lerarenvergaderingen, academiesittingen en beleidsstukken uit het archief van het provinciaal).

De vele citaten verlevendigen het boek en bieden een goed beeld van de verschuivingen die hebben plaatsgevonden in het leven en de mentaliteit op een jezuïetencollege in de negentiende en de twintigste eeuw. Ondanks die verschuivingen wordt het grootste deel van de geschiedenis van 'Katwijk' gekenmerkt door de 'trouw aan God en aan zijn Kerk', zoals de jezuïet Brenninkmeijer, tevens oud-leerling van 'Katwijk', het in een poging tot karakterschets van de 'Katwijkers' beschreef (74). Zij vormden 'een elite van zielenadel, noblesse', geen 'geldelite'. Een voorbeeld van hoe de anekdotiek het boek tot boeiende literatuur maakt, is de wijze waarop de auteur, zelf voormalig rector van het Aloysius College in Den Haag, de spanningen beschrijft tussen de internen (de 'Katwijkers') en de externen van het Aloysius College, waaraan 'Katwijk' in de Haagse periode verbonden was.

Heeft de auteur zijn doelstelling bereikt? Jazeker. Maar daar precies knelt het schoentje. Wellicht mede doordat het onderzoek werd aangevat op verzoek van de laatste directeur van 'Katwijk', die in het bijzonder wilde weten of de jezuïeten in dit internaat een elite hebben willen vormen die leiding zou moeten geven aan de bewustwording en emancipatie van de katholieken in Nederland, lijkt het antwoord immers op voorhand vast te liggen. Dat de vraag 'Elitevorming als doel?' tot twee keer toe wordt gebruikt als kop van een hoofdstuk zet dat alleen maar meer in de verf. Het gevolg daarvan is dat de auteur in de eerste helft van het boek vooral heeft gegrastuind in de archieven, op zoek naar evidentie om 'zijn' stelling te onderschrijven. Het boek overstijgt daardoor zelden het descriptieve niveau, ondanks het erg anekdotische karakter ten gevolge van de vele citaten – dat tegelijkertijd een sterkte is van dit boek. Het moet echter gezegd dat de auteur bij herhaling een relativerende noot aanbrengt. 'Katwijk' was natuurlijk niet het enige jezuïetencollege dat met het oog op een katholieke elitevorming was opgericht (65).

Het boek weet dus zelden te verrassen, ook omdat de auteur veel aspecten aanraakt zonder er steeds (voldoende) diep en kritisch analyserend op in te gaan. Ik houd het bij twee voorbeelden om dit te illustreren. Wanneer in 1952 suggesties werden aangedragen om over te gaan tot een eigen onderwijssysteem (110-111) merkt de auteur daarbij op, bijna terloops, dat dit bijvoorbeeld gebeurde in de geest van Kees Boeke of in de vorm van het Daltononderwijs. Er is uiteindelijk niet veel van die plannen terechtgekomen, maar het onderwerp van de onderwijsvernieuwing verdient volgens mij toch

meer aandacht dan de auteur er nu aan heeft gegeven. Bovendien verwijst de auteur bij Boeke naar een hoogst twijfelachtige, want erg gedateerde én gekleurde referentie uit 1971. In het tweede voorbeeld merkt de auteur op dat de gedachtewereld van de ‘Katwijker’ een mannensamenleving was (199-200). Een vaststelling die de auteur aangrijpt om te wijzen op het belang van gender. Had dit dan niet in dit boek aan bod kunnen en moeten komen? Is het toeval dat, wanneer men pas vanaf de jaren 1950 op het internaat af en toe aandacht ging besteden aan de omgang met het andere geslacht, dit samenviel met het hoogte- en tegelijk kantelpunt van het twintigste-eeuwse kostwinnersmodel?

Hoezeer de auteur ook tracht de sluier van de praktijk op te lichten, kan ik me niet van de indruk ontdoen dat slechts een tipje daarvan wordt opgelicht. Mijn inziens is het derde en laatste deel van het boek dan ook veruit het belangrijkste te noemen. De auteur is er immers in geslaagd om van ongeveer 60 procent van de betrokken jezuïeten en leerlingen gegevens over hun afkomst terug te vinden, en voor wat de leerlingen betreft ook over het beroep dat zij later hebben uitgeoefend en welke maatschappelijke posities zij hebben bekleed – wat als representatief mag worden beschouwd. Daaruit blijkt onmiskenbaar dat heel wat ‘Katwijkers’ leidende figuren zijn geweest. Ondanks de volledigheid van de gegevens en de interessante analyse ervan, bekruipt me slechts één vraag: De auteur heeft zijn doel bereikt maar wat zijn we er verder mee? Het is een vraag die ik graag beantwoord had gezien in dit boek.

Angelo Van Gorp, Centrum voor Historische Pedagogiek, K.U. Leuven

Webrecensie BMGN - LCHR 126:3 (2011)

Benvindo, Bruno, *Henri Storck, le cinéma belge et l'Occupation* (Histoire; Bruxelles: Éditions de l'Université Bruxelles, 2010, 158 blz., ISBN 978 2 8004 1472 0).

Er wordt regelmatig beweerd dat in Nederland de Tweede Wereldoorlog nog niet echt is verwerkt. Hetzelfde zou je van België kunnen zeggen. Een deel van de Vlamingen heeft tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog het op een akkoord gegooid met de bezetter om tot een steviger Vlaanderen te komen. Dat ze na deze oorlogen als collaborateur werden berecht, zagen zij als een groot onrecht; zij deden het toch alleen maar uit liefde voor het mooie Vlaanderen? De Walen daarentegen wisten hun handen in onschuld, want hen viel niets te verwijten. Waarbij voor het gemak de Waalse fascist Léon Degrelle en zijn Waals Legioen dat aan Duitse zijde vocht werden vergeten.

In Nederland is de Belgische cineast Henri Storck (1907-1999) zo goed als onbekend; alleen zijn met Joris Ivens in 1933 geproduceerde documentaire over de Borinage doet soms nog een belletje rinkelen. Hij speelde lange tijd een belangrijke rol in de filmindustrie in België en werd daar alom geëerd. Het kwam dan ook als een grote verrassing toen in de zomer van 2006 bekend werd gemaakt, vooral door de Franstalige pers, dat Storck tussen 1940 en 1944 had gecollaboreerd. Bovendien had hij dat na de oorlog verzwegen, hetgeen soms als een nog zwaarder delict wordt gezien. Het Henri Storck Fonds, de beheerinstelling van het oeuvre van Storck, bleef honderd procent achter de cineast staan, maar het werd wel duidelijk dat een onafhankelijk onderzoek noodzakelijk was. Het in Brussel gevestigde Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA), ondersteund door de Waalse Gemeenschap, besloot een onderzoek in te stellen, hetgeen in een 150 pagina's tellende studie resulteerde.

In de inleiding geeft Benvindo al aan dat er eigenlijk nog maar weinig bekend is over de Belgische cinema gedurende de Tweede Wereldoorlog – Roel Vande Winkel is een van de weinigen die regelmatig én objectief daarover publiceert. Daarna wordt Henri Storck neergezet als één van de Belgische filmpioniers, die aanvankelijk zijn geboorteplaats Oostende tot onderwerp maakte van korte, bijna surrealistische filmpjes. Daar viel echter geen geld mee te verdienen, waardoor hij films in opdracht ging vervaardigen, zoals *Trains de Plaisir/Pleziertreinen* (1930), *Ter Haring-Visscherij* (1930) of *Reddingsdienst aan de Belgische Kust* (1930). De documentaire *Misère au Borinage*, met veelal nagespeelde scènes, was een scherpe aanklacht tegen de mensonwaardige